

Den franska presslagen

Den franska republikens nationalförsamling har för närvarande under behandling ett regeringsförslag till presslag av i flera avseenden märklig beskaffenhet. Man kan utgå från att förslaget i allt väsentligt kommer att antas; en mera principiellt inriktad kritik har framförts blott från radikalsocialistiskt håll. Reformens syfte är, enligt dess anhängare, att trygga pressens frihet både mot staten och mot enskilda, dvs. det gäller att undvika statlig dirigerings och kontroll, men tillika att undanröja de olägenheter som den nästan totala bristen på reglering tidigare anses ha medfört. I huvudsak har, det kan inte bestridas, liberala grundsatsar varit bestämmande för förslaget utformning. I varje fall finns ingen anledning att i den tilltänkta reformen se en början till åsiktsdiktatur på omvägar.

Under den tredje republiken angreps den franska pressen med ytterlig skärpa både i hemlandet och på andra håll. Det avgörande felet kan icke antas ha legat i lagstiftningen; 1881 års presslag stadgade fullständig pressfrihet och skiljer sig i det väsentliga föga från motsvarande lagar i andra demokratier. I viss utsträckning lär kritiken ha varit överdriven, liksom över huvud talet om korruption och inkompetens i fransk politik. Men till stor del pekade den på missförhållanden som sammanhänger med svårutredda särdrag i franskt samhällsliv. Endast ett fåtal tidningar var ekonomiskt stabila, och för deras skötsel var i regel de rena affärssynpunkterna avgörande: dels verkade tidningarna i tjänst hos bestämda ekonomiska intressen, dels präglades de av ett ohämmat sensationsmakeri. De många tidningar som arbetade med ständiga ekonomiska svårigheter anses ha varit än sämre. Camouflerade annonser spelade en stor roll; i en rad fall har fastställts — och detta gäller även några ytterst framgångsrika organ — att hemliga subventioner från den franska regeringen och till och med från främmande länder bestämde redaktionens politik. Ett yttrande av Figaros förste redaktör, de Villemessant, åberopas ofta som typiskt: "Det här är det bästa nummer vi någonsin givit ut, det finns inte en rad i det som inte är betald." På fullt allvar kunde journalisterna jämföras med advokater, som utan hänsyn till den egna övertygelsen hade att plädera klientens sak. Den atmosfär av korruption och bedräglighet som Maupassant skildrat i *Bel-ami* påstås även av måttfulla iakttagare ha varit utmärkande för en stor del av den franska journalistiken.

Betonas bör dock att generalisationer som dessa lätt ger en felaktig föreställning. En mängd tidningar, icke minst i landsorten, stod på ett högt plan. Och även i de tvivelaktiga organen mötte man lysande journalistik; i högre grad än kanske i något annat land har de stora författarna i Frankrike arbetat även som tidningsmän. För närvarande hör män som Mauriac, Duhamel och Siegfried till de främsta inom fransk press.

Under ockupationstiden dominerades den tillåtna pressen av kollaboratörer, men motståndsmännen lyckades småningom organisera en effektivt spridd hemlig press. Då landet blev fritt kastades rollerna om. Endast de förut förbjudna tidningarna blev nu tillåtna. *Le Matin*, *L'Oeuvre* och *Le Petit Parisien* försvann, och *L'Aube*, *Le Populaire* och *L'Humanité* blev efter år av förföljelse representanter för den segrande patriotismen. I stort sett gick omvälvningen helt enkelt till på det sättet att motståndsrörelsens män övertog tryckerierna och redaktionslokalerna; en följd härav blev att de tre inom rörelsen dominerande partierna (folkrepublikaner, socialister och kommunister) kom att förfoga över så gott som hela pressen — ett förhållande som sannolikt varit av stor betydelse för den politiska ut-

vecklingen under de senaste åren. Sedermera upprättades ett statligt organ — kallat *SNEP*, *Société Nationale des Entreprises de Presse* — som förvaltade den egendom som mer eller mindre egenmäktigt tagits från de förbjudna kollaboratörtidningarna; efter hand skall denna egendom försälas till nu utkommande organ. Till i våras krävdes tillstånd från regeringen för att starta en ny tidning; någon politisk prövning förutsattes dock endast såtillvida som ett återupplivande av de förbjudna tidningarna skulle förhindras.

Till en början fungerade systemet enligt allmän utsago väl. Tidningarna var finansiellt framgångsrika, de representerade bestämda politiska åsikter, det talades icke längre om korruption och subventioner. Småningom har läget förändrats, bland annat i samband med den långa typografstrejken i våras. Flera tidningar har lagts ner, andra har gått dåligt, det har förekommit att det en tidning tilldelade papperet sålts åt annat håll; en del andra betänkliga förhållanden har dragits fram i debatten. Fruktan för en ny urartning, en återgång till läget före 1939, utgör därför ett av motiven till regeringsförslaget framläggande.

Enligt första artikeln i detta förslag "är pressen fri"; härmed avses i första rummet att utgivandet av tidningar inte är beroende av tillstånd från statens sida. Man har icke, såsom på vissa håll ifrågasatts, godtagit det tjeckoslovakiska systemet, enligt vilket blott partier och andra organisationer äger rätt att publicera tidningar. Sin speciella karaktär får emellertid lagförslaget genom den rad av bestämmelser som syftar till att trygga pressens oberoende gentemot enskilda och affärsföretag. Större industriella och kommersiella företag får inte i någon form medverka till finansiering av tidningar. Ingen enskild person får äga mer än en tiondel av ett tidningsföretag, med undantag, under vissa betingelser, för företagets grundare. Kumulation av poster och aktieinnehav i skilda företag tillåtes blott i begränsad omfattning; så t. ex. är chefskap i en tidning oförenligt med chefskap i ett företag för nyhetsförmedling. Den som skänker pengar till en tidning för att hindra publicerandet av en nyhet eller få en oriktig uppgift publicerad kan — liksom den tidningsman som mottar pengarna — dömas till fängelse upp till två år. Dessa och andra till samma mål syftande bestämmelser kompletteras av stränga regler om offentlighet i fråga om tidningens ekonomiska förhållanden.

Lagförslaget ingriper även beträffande andra missförhållanden som varit kännetecknande för fransk press. Den som reellt har ansvaret för tidningens innehåll skall också vara den legalt ansvarige; systemet med en särskild "ansvaring" utan annan funktion än att sitta av eventuella fängelsestraff har florerat i Frankrike, liksom tidigare också i Sverige. Varje person som nämns i en tidning har rätt att införa ett svar eller en rättelse. En revision av processordningen syftar till att garantera lagens effektiva tillämpning.

Det franska lagförslaget kan betecknas som liberalt ur två synpunkter. Ett huvudsyfte är att förekomma monopolism och trustbildning samt sådana ekonomiska transaktioner genom vilka pressmannens reella frihet bringas i fara. Ett annat är att säkra pressens oberoende gentemot staten. De speciella regler som ansetts nödvändiga för att vinna dessa syften har till större delen intet omedelbart intresse för svenska förhållanden. Ty de företeelser som lagen avser att drabba har dess bättre knappast någon motsvarighet i vårt land. Och de positiva grundsatsen den franska lagen inskräper — t. ex. om offentlighet i ekonomiska frågor och om replikrätt — är i Sverige redan fastslagna eller följs frivilligt av det stora flertalet tidningar.